Jaros, Jerzy

Stanisław Gisman (1901-1970)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/1, 115-117

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MUZEUM HISTORII POLSKI

UNIVERSITAS VARSOVIENSIS

STANISŁAW GISMAN
(1901—1970)

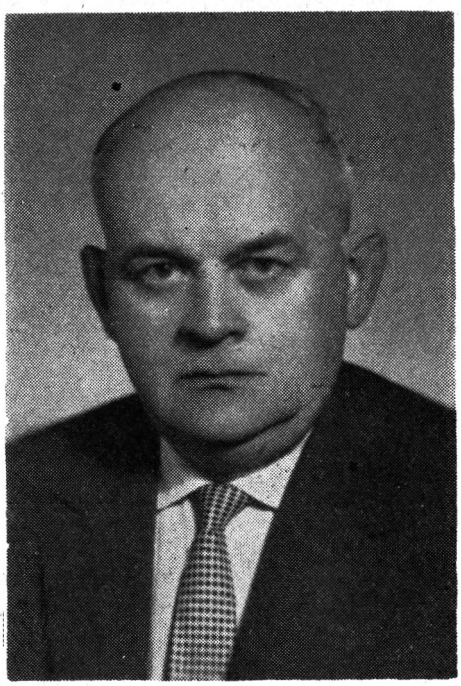

W dniu 25 kwietnia 1970 r. zmarł w Katowicach mgr inż. Stanisław Klemens Gisman, autor licznych prac z zakresu słownictwa górniczego.

Stanisław Gisman był synem urzędnika kolejowego. Urodził się 22 lutego 1901 r. w Tuchowie w powiecie tarnowskim. Ukończył w 1931 r. Wydział Górniczy Akademii Górniczej w Krakowie. Od października 1932 r. do czerwca 1937 r. pracował w Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych w Katowicach jako kontroler ruchu, a dopiero od lipca 1937 r. udało mu się znaleźć zatrudnienie w górnictwie w charakterze kierownika ruchu powierzchniowego w kopalni „Ema" (obecnie „Marcel") w Radlinie. W tym czasie zaczął również redagować przeznaczony dla robotników Rybnickiego Gwarectwa Węglowego miesięcznik „Gwarek", w którym zamieszczał także swoje artykuły na temat bezpieczeństwa pracy. Powołany do wojska brał udział w kampanii wrześniowej; po ucieczce z niewoli przebywał w Tuchowie. W lutym 1945 r. przybył do Katowic i od 13 lutego objął kierownictwo Biura Wydawnictw Centralnego Zarządu Przemysłu Węglowego. Komórką tą, która od 1 sierpnia 1948 r. została przekształcona w Dział Wydawnictw i Dokumentacji Głównego Instytutu Paliw Naturalnych, kierował do końca 1949 r. Na tym stanowisku był m. in. redaktorem odpowiedzialnym „Przeglądu Górniczego" i zaini-

cjował wydawanie przeznaczonej do dokształcania robotników *Biblioteczki Górniczej*. Jednocześnie w latach 1947—1949 był przewodniczącym Podkomisji Słownictwa Górniczego w Komisji Normalizacyjnej CZPW. Od 1 stycznia 1950 r. przeszedł do pracy w Ekspozyturze Państwowych Wydawnictw Technicznych w Katowicach, gdzie kierował Redakcją Górniczą. Komórka ta została następnie przeniesiona do Wydawnictwa Górniczo-Hutniczego, a potem do Wydawnictwa „Śląsk". Od 1 stycznia 1965 r. przeszedł do Głównego Instytutu Górnictwa, gdzie objął redakcję wydawnictw naukowych i pozostawał na tym stanowisku do śmierci. W 1967 r. został samodzielnym pracownikiem naukowym. Ponadto był w latach 1950—1966 naczelnym redaktorem „Przeglądu Górniczego" i redaktorem działu w „Wiadomościach Górniczych", a w latach 1950—1960 — również przewodniczącym Podkomisji Redakcyjnej Norm Pracy w Ministerstwie Górnictwa i Energetyki. W 1957 r. otrzymał stopień dyrektora górniczego, a w 1960 r. — generalnego dyrektora górniczego.

Główny wysiłek poświęcił Gisman problemom polskiej terminologii technicznej. Sprawami tymi zaczął się zajmować już w okresie swej pracy na kolei. Następnie zajął się szczególnie precyzowaniem i ujednolicaniem terminologii górniczej, którą oczyścił z germanizmów w rodzaju „stempla", „kapy" czy „odbudowy" (dosłowne tłumaczenie niemieckiego „Abbau"), wprowadzając na ich miejsce polskie określenia, takie jak: stojak, stropnica, wybieranie. Sprecyzował też pojęcie Górnośląskiego Zagłębia Węglowego, w którym zgodnie z historycznym podziałem wyróżnił okręgi: górnośląski, dąbrowski i krakowski. Pierwszym podsumowaniem jego prac w tych dziedzinach był wydany w 1949 r. w Katowicach *Słownik górniczy*. W 1955 r. ukazało się drugie, skorygowane i rozszerzone wydanie tego dzieła pt. *Ilustrowany encyklopedyczny słownik górniczy*, obejmujące ponad 9 tysięcy haseł. Znajdowały się w nim nie tylko terminy aktualnie używane i uznane za prawidłowe, lecz również — z odpowiednimi uwagami — barbaryzmy i wyrazy niewłaściwe, przed których stosowaniem słownik ostrzegał, oraz liczne wyrazy (oznaczone krzyżykiem), które wyszły już z użycia, lecz były niegdyś stosowane w dawnej polskiej terminologii górniczej, a ponadto objaśnienia historyczne dotyczące m. in. lenna górniczego, ordunku górnego Jana Opolskiego, regale górniczego. Słownik przypominał również niektóre dawne polskie terminy górnicze jak „olunek" czy „stary strzecha", zalecając ich dalsze stosowanie. Słownik Gismana był pierwszym encyklopedycznym polskim słownikiem górniczym, który ukazał się od czasów Łabęckiego; stanowił on zarazem pierwszą kodyfikację polskiej terminologii górniczej, niezbędną dla rozwoju naszego górnictwa w warunkach gospodarki planowej. Słownik ten Rada Naukowo-Techniczna Ministerstwa Górnictwa uchwałą z 21 października 1955 r. zaleciła stosować we wszystkich działach górnictwa w nauce, technice, prawie górniczym i w mowie potocznej.

W latach sześćdziesiątych autor podjął prace nad trzecim wydaniem słownika, rozszerzonym do kilkunastu tysięcy haseł, które miało objąć również terminy nowo wprowadzone w związku z rozwojem techniki oraz całość dawnej polskiej terminologii górniczej (w tym 400—500 haseł o charakterze ściśle historycznym). Pracy tej nie zdążył jednak dokończyć.

Gisman był również współautorem obcojęzycznych słowników górniczych: rosyjsko-polskiego, angielsko-polskiego oraz niemiecko-polskiego słownika technicznego. Jego zasługą jako redaktora jest to, że liczne

specjalistyczne prace z dziedziny górnictwa, zachowując wysoki poziom naukowy i ścisłość określeń, przemawiają jednocześnie językiem zrozumiałym i zgodnym z zasadami polskiej składni. Poświęcał on także wiele uwagi popularyzacji górnictwa i prawidłowej terminologii górniczej, opracowując na te tematy broszury (m. in. *Węgiel i jego kopalnie* oraz 6 tomików *Biblioteczki Górniczej*), liczne artykuły w czasopismach (np. *Gawędy o słownictwie* w „Wiadomościach Górniczych") oraz scenariusze filmów krótkometrażowych (np. *Symbol C, Strop jak dzwon, Górotwór żyje*).

Jerzy Jaros